

Osuus

toiminta

VASTUULLISTA
SUOMALAISTA
OMISTAJUUTTA

OSUUSTOIMINNAN NEUVOTTELUKUNTA

Graafinen suunnittelu:
Seppo Vartiainen
Pellervon Julkaisupalvelu Oy

Paperi:
Galerie Art Silk
M-Real

Painopaikka:
Suomen Graafiset Palvelut Oy
2005

Osuustoiminta

VASTUULLISTA SUOMALAISTA OMISTAJUUTTA

Osuustoiminnan neuvottelukunta

Sisällys

Saatteeksi	2
Rinnakkaisia kestäväen talouden reittejä	4
Sata vuotta osuustoimintaa	10
Kansainvälinen arvopohja	11
Osuustoiminnan periaatteet	12
Vastuullinen omistajuus	14
Osuuskunnan ja jäsenen suhde	17
Osuustoiminnan yhteiskuntavastuu	19
Vastuu kansainvälisessä yhteisössä	20
Osuustoiminnallisen yritysmallin edistäminen	21
Osuustoiminnan neuvottelukunta 2005	23
Lukemista	24

Saatteeksi

Suomalaisten yritysten ulkomainen omistus vapautui rajoituksista 1993. Ulkomaisen omistuksen kasvun ja talouden globalisaation myötä vilkastui myös keskustelu yritysten omistajuudesta.

Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari käytti omistajuudesta merkittävän puheenvuoron 1998. Hänen viestinsä oli, että vaikka Suomi on osa Euroopan unionia, eniten Suomen tulevaisuuteen vaikuttavat omat kansalliset valinnat. Hänen näkemyksensä mukaan ei ole suomalaisten etujen mukaista toimia pelkkänä tytäryhtiötalouden maana. Kyse ei ole siitä, että ulkomainen omistus olisi jotain vahingollista ja tuomittavaa, vaan siitä, että kotimaisen ja ulkomaisen omistuksen välille olisi löydettävä tasapaino, joka olisi kokonaisuuden kannalta suotuisin.

Presidentti Ahtisaari katsoi riittävän kotimaisen omistuksen osaltaan takaavan sen, että suomalaiset yritykset säilyttävät keskeiset toimintonsa Suomessa. Suomalaiset omistajat tuntevat parhaiten paikalliset olosuhteet ja osaavat arvostaa yhteiskunnan vahvuuksia.

Presidentti linjasi suomalaisen omistajuuden vaativan kehittyäkseen kotimaista pääomaa ja hyvää suomalaista omistajakulttuuria. Hyvä omistajakulttuuri merkitsee sitä, että omistaja tuntee vastuuta yrityksensä menestyksestä – myös ympäristön ja yhteiskunnan kannalta – ja kantaa vastuuta yrityksen työntekijöiden hyvinvoinnista. Yrityksen edellytetään yhtäältä tuntevan oman yhteiskuntansa arvot, toisaalta kykenevän toimimaan kansainvälisellä tasolla.¹

Keskustelu suomalaisesta omistajuudesta kiihtyi 2000-luvun alussa, kun useat teollisuusyritykset alkoivat siirtää tuotantoaan pois Suomesta. Lisävauhtia keskustelu sai yritys- ja pääomaveron uudistuksesta, jonka katsottiin vaarantavan suomalaisten motivaatiota ja mahdollisuuksia omistaa Suomea kotipaikkanaan pitäviä yrityksiä.

Elinkeinoelämän järjestöt – Elinkeinoelämän keskusliitto, Perheyrittäjien liitto ja Suomen Yrittäjät – muodostivat yhteisen neuvottelukunnan edistämään suomalaista omistajuutta. Elinkeinoelämän järjestöjen huolena oli suomalaista omistajuutta koskevan yhteisen näkemyksen puute. Kotimaisen omistuksen kilpailukyky on heikentynyt, ja samalla on kasvanut uhka suomalaisen yritysvarallisuuden siirtymisestä jopa alihintaan ulkomaiseen omistukseen. Järjestöjen tavoitteena onkin kannustaa kotimaista omistajuutta ja pitää esillä vastuullisen omistajuuden hyviä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

¹ Presidentti Martti Ahtisaari Elinkeinoelämän Valtuuskunnan kevätkokouksessa 11.5.1998.

Osuustoiminnan neuvottelukunta haluaa tällä julkaisulla jatkaa omistajuuskeskustelua ja tuoda siihen uusia ulottuvuuksia; nostaa osaamisen ja yrittäjyyden rinnalle yhteistyön. Haluamme korostaa, että talous on kaikkien ihmisten asia ja on olemassa vaihtoehtoisia tapoja organisoida ja omistaa menestyviä yrityksiä. Eri yritysmuodot tulisi myös muistaa silloin, kun säädellään yritysten toimintaympäristöä.

Helsingissä joulukuussa 2005

Osuustoiminnan neuvottelukunta

Marcus H. Borgström
Jukka Huiskonen
Harri Kainulainen
Kauko Mikkonen
Seppo Penttinen
Arimo Uusitalo

Olavi Syrjänen
Kari Inkinen
Anne Kylmäniemi
Otto Mikkonen
Markku Pohjola

Sami Karhu
Raija Volk

Rinnakkaisia kestävän talouden reittejä

Yritykset ovat välineitä organisoida taloudellinen toiminta, tyydyttää ihmisten tarpeita ja kehittää kansantalouksia. Erilaiset yritysmuodot ja mallit ovat yhteiskunnan vahvuus ja rikkaus. Ehkä jopa vakuutus tulevien muutosten varalle, sillä talouselämältä saatetaan jatkossa odottaa jotakin nykyisestä poikkeavaa, kun arvot ja olosuhteet muuttuvat. Eri aikoina yritysmuotojen arvostus vaihtelee, ja yritykset soveltuvat erilaiseen toimintaympäristöön eri tavoin. Yritysmuotojen ja yrittämismallien rinnakkaisuus pitää yrityksetkin vireinä.

Yritykset ovat osa toimintaympäristöään, ja niiden toimet vaikuttavat lähiyhteisön ja sen ihmisten hyvinvointiin. Siksi on tärkeää pohtia vastuullista omistajuutta paitsi yrityksen menestymisen myös yksilön ja yhteisön elinolosuhteiden kannalta.

Toimiva ja uudistumiseen pyrkivä talous tarvitsee monenlaisia tekijöitä. On syytä antaa tunnustusta eri yritysmalleille ja toimintakulttuureille, kuten yrittäjävetoisille pk-yrityksille, liiketoimintaansa yli sukupolvien sitoutuneille perheyrityksille, jatkuvan omistajapaineen alaisille pörssiyrityksille ja talouden perusrakenteita vahvistaneille valtionyhtiöille. Globaali monikansallinen yritys voi myös olla hyvä vaihtoehto ja avata uusia mahdollisuuksia paikalliselle tuotannolle ja palveluille. Pörssi-markkinoiden kautta tulevan omistajapaineen alaisena toimivassa "heljännesvuosikapitalismissa" on kiistämättömiä dynaamisuustekijöitä.

Osuuskunta yritysmuotona ja osuustoiminta yrittämisen mallina tarjoavat yhteiskuntaan oman vaihtoehdonsa. Osuuskuntataloudessa yrityksen taloudellinen ja sosiaalinen rooli yhdistyvät; keskiössä on ihminen tarpeineen, mikä ei tee yritysmallista yksinkertaista eikä yksiselitteistä. Osuustoiminta-käsitteen alla on monenlaista ja monenkokoista liiketoimintaa sekä aatteellista virtausta; osa osuuskunnista menestyy globalisoituvan yrityselämän valtavirrassa, osa taas tuottaa pienimuotoisia ja paikallisia palvelu- ja tuotevaihtoehtoja.

Osuustoiminnalla on kuitenkin yhteinen arvopohja ja siitä juontuvia piirteitä, jotka heijastuvat käytännön liiketoimintoihin. Periaatteeltaan osuustoiminta lähtee tavallisten ihmisten tarpeista ja paikallisista voimista. Vuosikymmenten kuluessa toiminta on sopeutunut ympäristön taloudellisiin, sosiaalisiin ja teknologisiin muutoksiin. Erilaisiin markkina-tilanteisiin mukautuminen on merkinnyt osuuskunnille sitä, että ne voivat toimia hyvinkin samanlaisin kilpailukeinoin kuin muut yritykset: osuuskunnat ovat kansainvälistyneet, yhtiöittäneet liiketoimintojaan ja menneet myös pörssiin. Osuustoimintatalous on näin oman kilpailukykyensä ja -asemansa turvaamiseksi sekä omistajiensa tavoitteiden saavuttamiseksi ottanut käyttöönsä kaikki ne keinot, jotka ovat yritystoiminnassa mahdollisia.

Osuuskunnat eivät myöskään ole säästyneet toimipaikkojen sulke-
misilta eivätkä työntekijöiden irtisanomisilta, vaikka päätökset ovat ol-
leet sosiaaliselta kannalta erityisen ongelmallisia juuri osuustoimintayri-
tyksille. Toisaalta vastuullinen yritystoiminta tarkoittaa myös sitä, että
huolehditaan yrityksen elinkelpoisuudesta ja kannattavuudesta. Näin
osuustoiminta on operatiiviselta osin samankaltaistunut muun yritystoi-
minnan kanssa. Toisenkinlaista vuorovaikutusta on tapahtunut, kun
muut yritykset ovat omaksuneet osuustoiminnasta lähteneitä keinoja jä-
senyyden ja kanta-asiakkuuden ylläpitoon.

Osuuskunnat ovat käyttäneet myös osakeyhtiöitä työkalunaan, ja
osuuskuntien yhtiöitettyjä liiketoimintoja on viety pörssiin etenkin 1980-
luvun lopulta alkaen. On kysytty, eivätkö sijoittajaintressi ja jäsenintressi ole
tällöin ristiriidassa keskenään? Taustaltaan osuustoiminnallisten yritysten
investoinnit ulkomaille ovat olleet toinen keskustelua herättänyt kysymys.
Eikö suomalaisten osuustoimintayritysten olisi investoitava pelkästään koti-
maahan ja jäsenten elinpiiriin? Kumpaankin kysymykseen käytäntö on
vastannut teoriaa etevämmin. Jäsenten tarkoitusperien saavuttamiseksi
osuustoiminnallisten yritysten pääoman tarve on pitänyt ratkaista, ja se on
hoidettu liiketoimintoja yhtiöittäen ja pörssin kautta. Samoin asemaa kan-
sainvälistyvillä markkinoilla on pitänyt vahvistaa sekä suurtuotannon eduin
että ulkomaisin investoinnein. Vaikka osuustoiminnalliset yritykset ovat
lähtökohdiltaan suomalaisia, ne ovat tavoitteidensa saavuttamiseksi pitä-
neet tarpeellisenä käyttää joustavasti hyväkseen myös muita yritysmuotoja
ja kansainvälistymisen mahdollisuutta.

Kilpailukyvyn turvaamisen vuoksi tehdyt ratkaisut eivät tarkoita sitä,
että osuustoiminnallisen yrityksen perustarkoitus olisi muuttunut. Yhä-
kin osuustoiminnalla on korkeat kansainväliset ihanteet arvopohjineen
ja periaatteineen. Tämän vuoksi Yhdistyneet Kansakunnat, Kansainvä-
linen työjärjestö ILO ja Euroopan unioni suhtautuvat osuustoimintaan
myönteisesti: osuustoiminnan katsotaan edistävän yhteisöjen taloudel-
lista menestystä ja hyvinvointia, työhyvinvointia, oikeudenmukaista glo-
balisaatiota, talouden kilpailukykyä ja maaseudun kehitystä. Siksi
osuuskuntataloutta on haluttu edistää myös yhteiskunnan toimesta.

*Kansainvälinen osuustoimintaliitto ICA on määritellyt osuuskunnan
seuraavasti:*

*Osuuskunta on itsenäinen henkilöyhteisö, johon jäsenet liittyvät va-
paaehtoisesti toteuttaakseen yhteisesti omistamansa ja demokraatti-
sesti hallitsemansa yrityksen avulla taloudellisia, sosiaalisia ja kult-
tuurisia tarpeitaan ja tavoitteitaan.*

Osuuskunta on yritysmuoto, jota säädellään Suomessa osuuskuntalailla. Suomen osuuskuntalaki vuodelta 2001 seuraa osuustoiminnan kansainvälistä aatepohjaa, mutta korostaa sitä enemmän taloudellista näkökulmaa. Monissa maissa sosiaaliin ja yhteisöllisiin päämääriin pyrkivä osuustoiminta tapahtuu Suomessa usein yhdistystoiminnan kautta.

Suomen osuuskuntalaki määrittelee osuuskunnan seuraavasti:

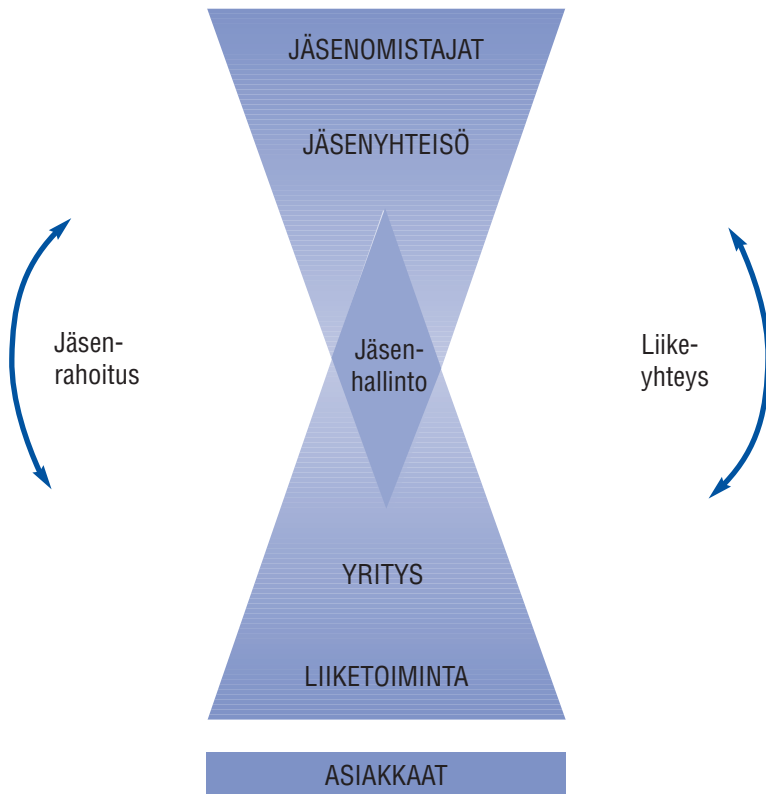
Osuuskunta on yhteisö, jonka jäsenmäärää eikä osuuspääomaa ole ennalta määrätty. Osuuskunnan tarkoituksena on jäsenten taloudenpidon tai elinkeinon tukemiseksi harjoittaa taloudellista toimintaa siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluita taikka palveluita, jotka osuuskunta järjestää tytäryhteisönsä avulla tai muulla tavalla.

Osuustoiminta-termi kuvaa yritysmallia, joka pohjaa osuuskuntiin ja jonka osuuskunnan jäsenet omistavat. Osuustoiminta-käsitteen alla voi olla muitakin juridisia yritysmuotoja kuin osuuskuntia. Usein osuuskunta on omistajaroolissa, ja itse liiketoiminta tapahtuu käytännön syistä osakeyhtiömuodossa. Onpa neljä suomalaista osuustoimintataustaista yritystä 2005 lopussa listattuina pörssissäkin.

Suomessa osuuskunniksi tunnistetaan parhaiten osuuspankit, osuuskaupat sekä osuustoimintataustaiset metsä- ja elintarvikealan yritykset. Osuuskuntia toimii kuitenkin lähes kaikilla toimialoilla. Monipuolistuminen lähti liikkeelle 1990-luvun alussa, kun osuuskunta palasi yrittäjyyden välineeksi muutaman vuosikymmenen hiljaiselon jälkeen. Vuonna 2005 Suomen kaupparekisterissä on yli 3 500 osuuskuntaa. Uusia perustetaan vuosittain noin 200, erityisen paljon syntyy vesiosuuskuntia. Euroopan unionissa osuuskuntia on noin 300 000. Kansainvälisen Osuustoimintaliiton jäsenorganisaatioiden piirissä toimii noin miljoona osuuskuntaa.

Vakuutusosalalla keskinäiset yhtiöt ja vakuutusyhdistykset toimivat samalla peruseriaaiteella kuin osuuskunnat. Vakuutusyhdistyslaissa sanotaan, että vakuutusyhdistyksen osakkaita ovat vakuutuksenottajat. Tilanne on sama keskinäisen vakuutusyhtiön kohdalla. Keskinäisyys on näin vakuutusalan osuustoimintaa; onhan lähtökohtana palvelujen käyttäjän palvelutarve ja käyttäjäomisteisuus, ja sen myötä hänen mahdollisuutensa osallistua yrityksensä päätöksentekoon. Suomessa toimii 67 vakuutusyhtiötä, joista 46 on kotimaisia, ja niistä 20 on keskinäistä yhtiötä. Lisäksi meillä on 90 keskinäistä paikallisesti tai alueellisesti toimivaa vakuutusyhdistystä.

Osuuskuntien ja osuustoiminnan voima on laajassa omistajajäsenistössä. Suomalaisissa osuuskunnissa on yli kolme miljoonaa jäsenyyttä. Kun mukaan lasketaan keskinäinen vakuuttaminen, jäsenyyksien määrä oli vuonna 2004 yli 5,8 miljoonaa. Suomen on tunnustettu olevan useilla mittareilla mitattuna – esimerkiksi jäsenyyksien määrä verrattuna väestömäärään – maailman osuustoiminnallisimman maa. Euroopan unionissa osuuskuntien jäsenyyksiä on yli 140 miljoonaa ja Kansainvälisen Osuustoimintaliiton jäsenjärjestöjen toiminnan piirissä noin 770 miljoonaa jäsenyyttä. Osuuskunta on niin Suomessa, EU:ssa kuin koko maailmassa ilmeisesti laajimmin omistettu yritysmuoto.

Osuuskunnan omistajana ovat sen jäsenet, jotka muodostavat jä-

Osuustoiminta ryhmä	Osuus- kuntien määrä	Perus- jäsenien määrä	Henkilö- stö	Liike- voitto, milj. euroa	Markkina- osuus
 OP-ryhmä Muutos 2003-04	229 -3	1 105 000 +3,1 %	9 118 +0,04 %	1 286 ¹⁾ -0,8 %	32,3 % ²⁾ +0,7 %-yks.
 Paikallisosuuspankit Muutos 2003-04	42 -	80 642 +4,2 %	730 -0,9 %	100,7 ³⁾ -1,1 %	3,4 % ⁴⁾ +0,1 %-yks.
 Metsäliitto Muutos 2003-04	1 -	130 869 -0,3 %	29 515 -1,8 %	8 554 +2,8 %	35 % ⁵⁾ -
 Lihta- ja einestilat Muutos 2003-04	5 -	26 672 -9,3 %	9 185 -1,8 %	1 758,7 +6,7 %	79 % ⁶⁾ +1 %-yks.
 Osuusmiehet Muutos 2003-04	31 -1	16 172 -6,7 %	5 125 -0,41 %	2 631,1 -0,3 %	97 % ⁷⁾ -
 Kotieläinjalostus Muutos 2003-04	6 -	35 120 -3,5 %	542 -8,0 %	38 -3,0 %	100 % -
 Munapakkamaat Muutos 2003-04	2 -	513 -6,6 %	131 -0,7 %	48,8 -3,2 %	66 % ⁸⁾ -
 S-ryhmä yhteensä Muutos 2003-04	42 -2	1 468 000 +23,8 %	26 353 +12,4 %	7 029 +10,9 %	34,3 % ⁹⁾ +3,2 %-yks.
 S-ryhmä sisältä: Hankkija- Meatous Oy Muutos 2003-04	- -	SOK:n tytä- yhtiö	784 -1,1 %	720 +5,0 %	42 % +0,4 %-yks.
 Tradeka Muutos 2003-04	1 -	297 500 ¹⁰⁾ -13,4 %	5 383 +9,5 %	1 264 +3,3 %	10,0 % ¹¹⁾ +0,3 %-yks.
 Lähivakuutus-ryhmä Muutos 2003-04	90 -9	450 000 -	1 000 -	287 +4,4 %	8,3 % ¹²⁾ +0,2 %-yks.
Muuta keskinäistä vakuutuslaitostoa yhteensä¹³⁾ Muutos 2003-04	10 -	2 216 000 +4,0 %	4 405 -2,7 %	5 429 +3,0 %	35,5 % ¹⁴⁾ +1 %-yks.
Osuustoiminta yhteensä Muutos 2003-04	469 -15 kpl	5 826 488 +4,1 %	82 271 +0,4 %	30 047 +3,4 %	Edelleen kaavassa
Muu perinteinen osuustoiminta¹⁵⁾	1 021				
Uusosuustoiminta¹⁶⁾	2 180				
Osuuskuntia kaupparekisterissä 31.12.2004 yhteensä Muutos 2003-04	3 670 + 123 kpl				

¹⁾ Tuotot yhteensä ²⁾ Talletuksista ³⁾ Osuus markkinahakkaista yksityismietistä ⁴⁾ Lihanhankinnasta tuottajilta ⁵⁾ Osuus maidon vastaanotosta ⁶⁾ Pakatusta maitosta ⁷⁾ Osuus pt-kaupasta ⁸⁾ Ykköstenosuskunta-asiakkaina voi liittyä ei-jäsenkin. Heitä oli 2004 lopussa 1 438 356. ⁹⁾ Vakuutusmaksutuloista ¹⁰⁾ Suomi-yhtiöt, OP-Henkivakuutus, Fennia, Veritas, Turva, Tapiola, Pohjanlihti ja Kalina ¹¹⁾ Vuonna 1987 ja sen jälkeen perustetut uudet osuuskunnat lukuun ottamatta eri toimialoilla, mikä nä näyrannassa myös vesiosuuskunnat, ns. pienosuustoiminta. ¹²⁾ Ennen v. 1987 perustetut vesiosuuskunnat (n. 300), asunto-osuuskunnat (125), koneosuuskunnat, hankintaosuuskunnat, markkinointiosuuskunnat, osuusruokalat (25), pienet osuuskaupat ja muutamia muita kuten SED ja Asentomessut. (Lähde OT-lehden Vuosikirja 2005).

senyhteisön. Sen ensisijaisena päämääränä on jäsenten taloudellinen hyöty, vaikka mukana on myös sosiaalisia ja eettisiä tavoitteita. Vain jäsenillä on siten oikeus saada osuuskunnan tuottamat erityispalvelut ja niihin liittyvät edut. Taloudellisten etujen lisäksi jäsenillä on oikeus osallistua yrityksen hallintaan. Heillä on myös vastuu yrityksen kannattavuudesta ja toiminnan jatkuvuudesta sekä vastuu yhteiskuntaa ja ympäristöä kohtaan.

Kuten muissakin yritysmuodoissa, myös osuuskunnassa omistajuus tarkoittaa oikeuksia ja velvollisuuksia. Omistaja on se, jolla on oikeus yrityksen tuottoon. Yritys on kuitenkin sopimusten verkosto: ensin hoidetaan muiden saamiset ja vasta sen jälkeen on omistajien vuoro.

Osuuskunnan omistaja kantaa myös riskin. Osuuskunnassa jäsenten taloudellinen riski rajoittuu yleensä maksettuaan osuuspääomaan. Mahdollisessa konkurssissa on kuitenkin taloudellisen menetyksen lisäksi uhkana paitsi yrityksen menetys myös jäsenyhteisön ja siitä kumpuavan sosiaalisen pääoman ja yhteenkuuluvaisuuden luhistuminen.

Läheskään kaikissa osuuskunnissa jäsenten ei ole pakko asioida – hankkia palveluita tai tuotteita – osuuskuntansa kanssa. Moraalinen velvollisuus kuitenkin edellyttää asioinnin keskittämistä omaan osuuskuntaan, sillä jos jäsenet eivät käytä osuuskuntaansa, sitä ei tarvita. Etenkään satojentuhansien jäsenten osuuskunnissa yhteisön mehenki tai ryhmäpaine eivät enää riitä yhteen sitovaksi voimaksi. Sen vuoksi nykyaikaisiin, suuriin osuuskuntiin on rakennettu sellaisia jäsenetujärjestelmiä, jotka edesauttavat päätöstä asioida juuri oman osuuskunnan kanssa.

Sata vuotta osuustoimintaa

Erilaisista tarpeista syntyneitä osuuskuntia on kaikkialla maailmassa. Ensimmäiset osuuskunnat perustettiin Eurooppaan 1800-luvun alkupuolella ja niistä alkoi muotoutua viisi eri linjaa: Englannin *kuluttajaosuuskuntia* on yleisesti pidetty uranuurtajina; *työosuuskuntia* Ranskan osuustoiminnan vahvana alana; Saksaa *osuuskassojen* aloittajamaana; Tanskaa ja Saksaa *maatalousosuuskuntien* juurruttajana. Viidettä osuustoiminnan linjaa edustavat *palveluosuuskunnat* Ruotsin asunto-osuuskuntien tapaan.

Keskinäinen vakuuttaminen on paljon vanhempaa perua kuin varsinainen osuustoiminta. Keskinäisyyttä on pidetty vakuuttamisen perusmuotona, ja Euroopassa perusta rakennettiin keskiajalla. Suomessa keskinäisyys pohjaa Ruotsin kuninkaiden 1400-luvulla säätämään kihlakunnan asukkaiden keskinäiseen paloapuun.

Kaikki nämä osuustoiminnan eri muodot menestyivät – vaikkakaan eivät joka maassa yhtä hyvin – useimmissa Euroopan maissa 1800-luvulla. Maailmanlaajuiseksi osuustoimintatalous levisi 1900-luvulla.

Suomeen osuuskuntia perustettiin vuodesta 1901 alkaen, kun maahan saatiin osuustoimintalaki. Tosin osuustoiminnallisia periaatteita hyödyntäviä yrityksiä oli perustettu jo ennen lain voimaantuloa.

Siinä missä länsimaiden osuuskunnat sopeutuivat markkinatalouteen, ne sosialistimaissa liitettiin osaksi valtionjohtoista talousjärjestelmää.

Keskitetyn suunnitelmatalouden romahdus asetti osuuskuntien merkityksen kyseenalaiseksi itäisessä Keski-Euroopassa. Sosialistinen talous oli huono isäntä osuuskunnille: osuuskuntien omistajanaan oli valtio. Niinpä osa noista osuuskunnista kamppailee elintilasta markkinoilla, osa yrityksistä on jo menetetty. Talousjärjestelmän romahduksen tuoma muutos kuitenkin avasi mahdollisuuden kansalaisten omasta aktiivisuudesta kumpuavien aitojen osuustoimintayritysten synnylle.

Kansainvälinen arvopohja

Osuustoiminnan kansainvälisiä arvoja ja periaatteita sovelletaan kaikkialla maailmassa. Kunkin maan taloudelliset olosuhteet ja mukana olevien ihmisten arvot ja asenteet ratkaisevat, millaisen painoarvon mikin periaatekohta saa.

Parinsadan vuoden aikana paitsi käytännön kokemukset myös lukuisat teoreetikot eri puolilla maailmaa ovat vaikuttaneet osuustoiminnalliseen ajatteluun ja sen arvoihin.

Ytimeltään osuustoiminta-aatteen pohja on säilynyt lähes samana alusta alkaen. Siltikään sen käsitteet eivät ole tuttuja niinkään taloudesta kuin valtiollisesta demokratiasta. Näin siitä huolimatta, että 1800-luvun osuuskuntademokratia edelsi 1900-luvun valtiollista demokratiaa.

Osuuskuntien perustana ovat omatoimisuuden, omavastuisuuden, demokratian, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden arvot.

■ **Omatoimisuus** pohjautuu siihen käsitykseen, että kaikki ihmiset voivat ja heidän pitäisi pyrkiä ottamaan elämä omiin käsiinsä. Osuustoiminnallisen ajattelun mukaan ihminen voi kuitenkin kehittyä kunnolla vasta yhteistyössä toisten kanssa. Osallistamalla ja tukemalla osuuskunnan kasvua jäsenille kertyy taitoja ja ymmärrystä muita ihmisiä kohtaan; samoin kuin syntyy laajempi kuva siitä yhteiskunnasta, jonka osana he ovat. Tällä tavoin osuuskunnat edistävät jäsentensä kasvua ja kehitystä.

■ **Omavastuisuus** tarkoittaa sitä, että jäsenillä on vastuu osuuskunnastaan ja sen elinvoimaisuudesta.

■ Osuuskunnat perustuvat *tasa-arvoon*. Osuuskunnan perusyksikkö on jäsen, joka voi olla joko yksilö tai yhteisö. Ihmiskeskeisyys on yksi osuuskunnan pääomayrityksestä erottava keskeinen ominaisuus. Jäsenillä on oikeus osallistua, saada tietoja, tulla kuulluksi ja vaikuttaa päätöksentekoon.

■ **Oikeudenmukaisuudella** tarkoitetaan ennen muuta tapaa, jolla osuuskunta kohtelee ja palkitsee osallistuvia jäseniään. Palkitseminen voi näkyä osuuskunnassa ylijäämän palautuksen, rahastoinnin tai erilaisten alennusten muodossa. Kohtelulla on myös yhteiskunnallinen ulottuvuus: osuuskunta ei voi suhtautua piittaamattomasti muihin yhteisöihin. Eli kyse on myös siitä, miten osuuskunta yleensä kohtelee ihmisiä.

■ Osuustoiminnassa *solidaarisuuden* arvo puhuu sen puolesta, ettei osuustoiminta ole pelkkää oman edun ajamista. Jäsenten velvollisuus on varmistaa kaikkien jäsenten mahdollisimman oikeudenmukainen kohtelu, ja osuuskunnalla on vastuu jäsenten yhteisestä edusta

■ Osuustoiminnan eettisiä arvoja ovat rehellisyys, avoimuus, yhteiskunnallinen vastuu ja muista ihmisistä välittäminen. Näitä arvoja voi esiintyä kaikissa organisaatioissa, mutta erityisen näkyviä ne ovat osuustoimintayrityksissä.

Osuustoiminnan periaatteet

1. periaate

Vapaaehtoinen ja avoin jäsenyys:

Osuuskunta on vapaaehtoinen organisaatio kaikille, jotka haluavat käyttää osuuskunnan palveluja ja ovat valmiita noudattamaan jäsenyyden velvoitteita.

2. periaate

Demokraattinen jäsenhallinto:

Osuuskunta on jäsentensä hallitsema demokraattinen organisaatio. Päätöksentekoon aktiivisesti osallistuva jäsenistö määrää sen toimintalinjoista. Yleensä osuuskunnassa pätee jäsen ja ääni -periaate.

3. periaate

Jäsenten taloudellinen osallistuminen:

Jäsenet osallistuvat yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti osuuskunnan pääoman kartuttamiseen ja hallitsevat sitä demokraattisesti.

4. periaate

Itsenäisyys ja riippumattomuus:

Osuuskunta on itsenäinen, omatoimisuuteen perustuva organisaatio.

5. periaate

Koulutus, oppiminen ja viestintä:

Osuuskunta tarjoaa jäsenille, luottamushenkilöille, liikkeenjohdolle ja henkilöstölle mahdollisuuden koulutukseen ja oppimiseen. Tämä tukee osuuskunnan kehittämistä.

Osuuskunta tiedottaa ja viestii suurelle yleisölle sekä etenkin nuorille ja mielipidevaikuttajille osuustoiminnan luonteesta ja sen eduista.

6. periaate

Osuuskuntien keskinäinen yhteistyö:

Osuuskunnat palvelevat jäsenistöään tehokkaimmin ja vahvistavat osuustoimintaliikettä parhaiten harjoittamalla keskinäistä yhteistyötä paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

7. periaate

Vastuu toimintaympäristöstä:

Osuuskunta toimii kestävän kehityksen hyväksi jäsenten päättämällä tavalla. Osuuskunta on olemassa ensisijaisesti jäseniään varten; läheinen suhde jäseniin ja usein alueellisesti tapahtuva toiminta sitovat osuuskunnat myös tiiviisti lähiympäristöön. Osuuskunnalla on kutsumus varmistaa toimintaympäristönsä talous-, sosiaali- ja kulttuurialan kestävä kehitys.

Vastuullinen omistajuus

Omistajan vastuuta voi tarkastella toisaalta jäsenomistajan vastuuna yritykselle ja toisaalta osuustoimintayrityksen vastuuna yhteiskunnalle: kuinka jäsenten tulee kohdella omaa yritystään ja kuinka osuustoiminnalliset yritykset käyttäytyvät ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan.

Vastuullinen omistajuus rakentuu arvoketjusta, joka lähtee hyvästä omistajasta ja päättyy hyvään yritykseen. Linkkinä näiden välillä on hyvä omistajaohjaus ja työskentely yrityksen hallintoelimissä sekä tehokas operatiivinen johtaminen. Osuustoimintayrityksissä tämä ei vielä yksin riitä. Vastuullisen omistajuuden arvoketju ulottuu laajalle yhteiskuntaan osuuskuntien toimintaedellytysten kehittämiseen ja jopa kansainvälisiin kehityskysymyksiin.

Suomalaisen osuustoiminnan juuret juontuvat maanviljelijöiden ja työväestön halusta parantaa elinolojaan. Tästä syystä molemmat väestöryhmät aikanaan myös järjestäytyivät ammatillisesti, poliittisesti ja taloudellisesti. Taloudellinen järjestäytyminen tarkoitti ensi sijassa osuuskuntien perustamista ja koko osuustoimintaliikkeen kehittämistä aatteellisine painotuksineen. Tämä selittää pitkälle myös osuustoiminnan suhdetta omistajuuteen.

Omistajana oli ikään kuin kansanliike, jonka etumiehet ja -naiset olivat usein edustettuina kaikissa järjestäytymisen haaroissa. Parina viime vuosikymmenenä roolit ovat osin eriytyneet ja omistajuuskeskusteluun on tullut uusia elementtejä kasvaneiden osaamis- ja tehokkuusvaatimusten myötä. Kuitenkin kaikissa historian vaiheissa suomalainen osuustoiminta on ymmärretty yksityisen yritystoiminnan yhdeksi malliksi.

Kirstyvä kilpailu merkitsee ankaria vaatimuksia osuuskuntien suorituskyvyille. Markkinoilla menestyvät yritykset ovat yleensä etevästi johdettuja, kansainvälisessä kilpailussa karaistuneita toimijoita. Osuuskuntien periaatteet ja arvopohja kantavat pitkälle, jos erityisesti

- omistajilla riittää osaamista ja aikaa sekä halua sitoutua
- paikallisesta palvelutarpeesta lähtevän yrityksen kokoa on tarvittaessa kehitetty riittävän suureksi vastaamaan kansainvälistyvän talouden vaateisiin
- kasvussa välttämättömän pääoman saaminen on ratkaistu
- osuuskuntien toimintakulttuuri on ajanmukainen ja
- operatiivinen toiminta on kilpailun vaatimalla tasolla.

Luetellut asiat ovat kriittisiä osuustoimintayrityksen menestykselle, sillä osuuskunnat ovat yleensä lähteneet liikkeelle pienestä paikallisesta toiminnasta. Kuitenkin yritysten osaamis- ja kasvuvaatimukset ovat

jatkossakin kovat, ja osuuskunnissa joudutaan tekemään voimakasta kehitystyötä.

Vastuullinen omistajuus edellyttää osuuskunnan jäsenistöltä ja erityisesti yrityksen avainpaikoille valituilta hallintohenkilöiltä taloudellista ja henkistä panostusta. Uudistumis- ja kilpailukyvyn ylläpitämiseksi on kyettävä tulkitsemaan toimintaympäristön viestejä oikein ja tekemään oikeat johtopäätökset.

Osuustoiminnan vastuullisen omistajuuden osa-alueet voidaan ilmaista seuraavasti:

■ **Jäsenomisteisten liiketoiminnan kehittäminen ja yritysten tehokas johtaminen.** Osuuskunnalla kuten muillakin yrityksillä pitää olla sellainen strateginen suunta, joka takaa kannattavuuden ja palvelukyvyn. Osuuskuntien operatiivisen tehokkuuden pitää olla korkealla tasolla. Tämä vaatii jatkuvaa kehitystyötä paitsi tuotteiden ja palveluiden, myös koko yritysmuodon ja yrittämissmallin kilpailukyvyn edistämiseksi.

■ Osuuskunnan **pääomahuollon** on toimittava vertailukelpoisesti muihin yritysmuotoihin verrattuna. Jäsenten tulee huolehtia pääomien riittävydestä.

■ Osuuskunta tarvitsee omistajahallinnolta oikeantyyppistä, pohdittua ja määrätietoista **omistajaotetta**. Otteen takaa pitää löytyä osaaamista, sitoutumista ja aikaa.

■ Osuuskunnan hallintohenkilöiden **koulutus**. Osuuskuntien hallintoon valitaan henkilöitä, jotka eivät useinkaan ole yritystoiminnan ammattilaisia. Sen vuoksi osuuskuntien on panostettava hallintohenkilöiden koulutukseen, jotta omistajaohjaus onnistuu.

■ Osaavan **hallinnon jatkuvuudesta** on huolehdittava. Osuuskunta tarvitsee parhaat ihmiset hallintoon; olkoot he miehiä tai naisia, nuoria tai varttuneita. Erityinen kysymys on osaavien naisten ja innostuneiden nuorten löytäminen hallintotyöhön. Kyse on demokratiasta ja tasavaruudesta sekä myös osuuskuntien suorituskyvystä.

■ Osuustoiminnan **arvojen ja identiteetin kehittäminen**. Yhteisölliset arvot kantavat osuustoimintaa eteenpäin. Menestyäkseen osuustoiminta vaatii yhteisten arvojen esilläpitoa ja identiteetin kehittämistä. Siten rakennetaan sosiaalista sidettä osuuskunnan ja sen jäsenten välille. Yrityksen kehittämiseksi jokainen osuuskunta tarvitsee lisäksi osuustoi-

minta-aatteeseen nojaavan oman arvopohjan ja pitkän ajan tavoitteet. Kunkin osuuskunnan oma tehtävä on tehdä osuustoiminnan perusarvot tunnistettaviksi ja toimintaansa sopiviksi.

■ Yleinen **osuustoiminnan tietämyksen ylläpito ja syventäminen**.

Yrittämismallina ja -muotona menestyvä osuuskunta tarvitsee tunnettuisuutta. Osuustoiminta ei enää kulje sukupolvelta toiselle kodin ja yhteisön aateperintönä, vaan pysyäkseen esillä malli tarvitsee sekä jäsenistölle että ympäröivälle yhteiskunnalle suunnattua viestintää, tiedottamista ja koulutusta. Erityistä tietoa tarvitsee osuuskunnan jäsen. Osuuskunnan jäsenen suhde osuuskuntaansa on asiakassuhde, rahoitussuhde ja omistussuhde – jäsenistön tulee ymmärtää suhteen eri puolet. Jäsen-suhteen syventäminen vaatii jatkuvaa työtä. Avoin ja läpinäkyvä toimintatapa on keskeinen edellytys sille, että osuuskunnan ja sen omistajan keskinäinen riippuvuus tuo käytännön etuja.

■ Osuustoiminnan **roolin kirkastaminen talouselämässä ja yhteiskunnassa**. Osuustoiminnalla on oma roolinsa pörssiyritysten, valtionyritysten ja perheyriyten rinnalla. Osuuskuntien toimintaedellytysten ja oman identiteetin rakentamisen vuoksi osuustoiminta on syytä hahmottaa omintakeisena yrittämismallina muiden joukossa.

■ **Yleismaailmallisten arvojen esillä pitäminen ja mukanaolo globaalien kysymysten ratkaisuisissa**. Osuustoimintaa on eri puolilla maailmaa ja siihen on asetettu toivoa jopa maailmanlaajuisten kehityskysymysten ratkaisijana – myös taloudellisesti heikommassa asemassa olevien vaikeuksien huojentajana. Globaalilla tasolla suomalainen osuustoiminta voi toimia hyvänä esimerkkinä kehittyville maille siinä, että osuustoiminnalla saadaan merkittäviä etuja ja se voi olla jopa edelläkävijä yritystoiminnan kehittämisessä.

Osuuskunnan ja jäsenen suhde

Osuustoiminnallisen yrityksen omistaminen ja johtaminen on tasapainon etsimistä – esimerkiksi aatteen ja tuottovaatimuksen välillä – ja jatkuvuuden hakemista, niin että yritystoimintaa jatkaville jätetään hyvät liiketoiminnan edellytykset. Tasapainoa haetaan toisaalta yhteisön ja yksilön välille, yrityksen ja yhteiskunnan välille, ja myös lokaalin, paikallisuuden, ja globaalin tulee olla tasapainossa.

Osuuskunnan omistajuuteen liittyy tekijöitä, jotka sitovat yrityksen jäseniinsä ja sitä kautta suomalaisiin ja Suomeen. Toimintatavat ja pyrkimykset eivät toki aina toimi ihanteellisella tavalla – ja muissakin yritys-malleissa on hyvää pyrkimystä toteuttaa osuuskuntamaisia tavoitteita. Osuustoiminta on kuitenkin pitkäjänteisesti sitoutunut näihin tavoitteisiin, ja osuustoiminnallista ajattelutapaa on se, että talous ei ole sellainen yhteiskunnallisen elämän sektori, jossa pätevät aivan eri arvot kuin muilla elämän osa-alueilla.

■ **Osuuskunta on avoin organisaatio** niille, joilla jäsenyyden edellytykset täyttyvät ja joilla on tahto osallistua. Jäsenen varallisuus tai kyky sijoittaa pääomaa ei ole avainkysymys. Avainkysymys on palvelutarve.

■ **Päätöksenteko pohjaa jäsendemokratiaan ja tasa-arvoon**, mikä tukee eri näkökohtien punnitsemista ja kohtuullisen ratkaisun hakemista eri osapuolten kannalta.

■ **Osuuskunnan perustehtävä on tuottaa palveluja omistajajäsenilleen. Tavoitteena on palvelukyky. Ei pelkkä pääoman korkea tuotto.** Osuustoiminnassa ei tavoitella lyhyen aikavälin voiton maksimointia, vaan sellaista tuloksenteokkykyä, että liiketoimintaa voidaan kehittää pitkällä aikavälillä tehokkaasti.

■ **Osuuskunta on pitkäjänteisesti jäsenomistajan asialla.** Osuuskunnat eivät ole jatkuvan yritysostoista käytävän spekulaaation kohteena, eikä niitä voi helposti vallata. Omistajat ja pääomat eivät voi "kadota" veroparatiiseihin. Paikallinen päätöksenteko turvaa palvelujen tarjonnan ja kehittymisen siellä, missä palvelua tarvitaan.

■ **Osuuskunta kanavoi taloudellisen toiminnan tuloksia niille, joiden työstä taloudellinen hyvä on syntynyt.** Sijoittajaintressi on osuuskunnissa alisteinen palvelujen käyttäjien intressille. Palvelut ja tuotteet ovat osuuskunnan tarkoituksia, eivät sen välineitä.

■ **Elintarvikeketjussa "pellolta pöytään" -yhteistyössä** osuustoiminnalla on vahva asema. Pyrkimys on toimia läpinäkyvästi ja palkita ketjussa tehty työ oikeudenmukaisesti. Näin ketjussa syntyvä lisäarvo ei valu ulkopuolisille sijoittajille, vaan tulee kaikkien mukana olevien hyväksi. Vahvasti osuustoimintapohjainen suomalaisen elintarvikeketjun yhteistyö tuottajasta teollisuuteen ja kaupasta kuluttajaan on moderni keino rakentaa kilpailuetua. Hyvin toimiva osuustoimintaliike sitoo tuottajia ja kuluttajia yhteen. Se luo Suomeen työllisyyttä ja pitää maaseutua elävänä.

■ **Osuustoiminta kannustaa ihmisiä sekä rakentamaan omaa elämänsä että yhteistyöhön muiden kanssa.** Osuustoiminta kannustaa myös osuuskuntamuodossa tapahtuvaan uuteen yritystoimintaan.

■ **Osuuskunnat parantavat toiminnassa mukana olevien liiketaloudellista tietoa, kokemusta ja ymmärrystä.** Suomalaisissa osuuskunnissa on tuhansia hallintohenkilöitä.

■ **Osuustoiminta lisää ihmisten yhteenkuuluvaisuuden ja osallisuuden tunnetta yhteiskunnassa.** Se koului ihmisiä vastuuseen ja rakentaa osaltaan kansalaisyhteiskuntaa.

Osuustoiminnan yhteiskuntavastuu

Menestyvä liiketoiminta luo pohjan toteuttaa yrityksen taloudellista vastuuta sekä omasta jäsenistöstä että yhteiskunnasta. Vain vahvan liiketoiminnan turvin osuuskunta voi panostaa muihin vastuualueisiin – kuten yhä tärkeämmäksi käyviin ympäristökysymyksiin ja osuustoiminnalle tärkeän sosiaalisen vastuun alueeseen. Pohjimmiltaan osuuskunnan yhteiskuntavastuu koostuu siis taloudellisen vastuun, ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun osa-alueista aivan kuten muillakin yrityksillä. Vakaa talous antaa edellytykset yrityksen muille päämäärille. Se on ikään kuin perusta hyvälle yrityskansalaisuudelle, joka lähtee siitä, että **osuuskunnat noudattavat lakeja ja maksavat veronsa** ja huolehtivat myös henkilöstön osaamisesta sekä hyvinvoinnista.

On paljon keskusteltu siitä, miten pitkälle yritysten yhteiskuntavastuun voi vaatia menevän ennen kuin se muuttuu hyväntekeväisyydeksi. Osuuskunnassa on historiallisista syistä vahva yhteisöllisyyden korostus, jonka usein katsotaan ulottuvan oman jäsenistön ulkopuolelle. Vaikka varsinainen hyväntekeväisyys on pohjoismaiselle osuustoiminnalle yleensä vieras ajatus, yleishyödyllisten toimintatapojen ja varsinkin oman alueen hyvinvoinnin edistäminen on luonteva lähtökohta osuuskunnan toiminnassa. Tämä perustuu jo siihen, että **osuuskuntien investointien painopiste on jäsenten elinympäristössä**. Osuuskunnat työllistävät siellä, missä jäsenet asuvat ja elävät. Osuuskunnat ovat erityisen kiinnostuneita kehittämään niitä voimavaroja, jotka kumpuavat jäsenten elinpiiristä ja edistävät yhteisön menestystä. Tätä ei kumoa se, että osuuskunnat markkinatalouden logiikan paineessa investoivat usein myös ulkomaille kauaksi jäsenistön välittömästä elinpiiristä. Investoinnit ovat tarpeen osuustoiminnallisen yrityksen operatiivisen kilpailukyvyn varmistamiseksi avoimilla markkinoilla.

Osuustoiminnan vastuullisuus ulottuu myös kaikkiin arkipäivän toimintoihin. Hyvä laatu ja palvelujen edullisuus ovat lähtökohtia. Osuuskunnat ovat uranuurtajia kauppatapojen kehittämisessä. Edelleen osuuskunnat pitävät reilun kaupan periaatteita erityisessä arvossa. Tosin kuluttajansuoja on lainsäädännöllisesti parantunut, kilpailu terävöittänyt markkinoiden toimintaa ja vakiintuneilla suomalaisyrityksillä on yleisesti hyvä palvelun taso. Tuoteturvallisuus ja kuluttajan suojan huomioon ottaminen ovat näin ollen perusasioita vastuullisessa yrityksessä.

Vastuu kansainvälisessä yhteisössä

Osuustoiminta on perustaltaan kansainvälinen liike, joka korostaa globaalia vastuutaan. Tämä ominaisuus on olemassa, vaikka kotimaan yrityselämässä painottuvatkin liiketoiminta ja kannattavuus.

Osuustoiminnallinen verkostotalous on eräs varteenotettava keino kansainvälisen yritystoiminnan organisointiin. Se on myös yksi tapa hallita globalisaatiota. Onnellisen elämän tavoittelussa on pitkälti kyse markkinatalouden ja oikeudenmukaisuuden yhdistämisestä. Sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta kavahdetaan yli aaterajojen. Ongelmat ovat tässä suhteessa jopa vaikeutuneet, varsinkin kehitysmaiden kannalta. Globaalin oikeudenmukaisuuden tavoittelussa kansainvälinen osuustoimintayhteisö on tunnustelemassa vaikuttajan rooliaan; tuota tehtävää on muun muassa YK sille tarjonnut. Osuuskunnat ja niiden järjestöthän voivat olla yhtenä osapuolena kannustamassa kotimaansa hallituksia oikeudenmukaisiin toimintatapoihin.

Osuustoiminta on kussakin maassa rakentunut kansallisena hankkeena. Maailman taloudellinen yhdentyminen kuitenkin nostaa ratkottavaksi kysymyksiä, joihin osuustoiminnalla ei ole antaa valmiita vastauksia. Miten esimerkiksi yhteiskuntavastuun ajatus ulottuu ja pätee ulkomailla? Ovathan suomalaisetkin osuustoimintayritykset ostaneet ja rakentaneet liiketoimintaa ulkomaille. Entä miten yhteiskuntavastuullisesti osuustoiminnallisten yritysten hankinnat tapahtuvat? Miten tulisi kauppapoliittisia ratkaisuja ajatella yhteiskuntavastuun näkökulmasta? Miten esimerkiksi suhtautua kehitysmaiden kritiikkiin EU:n kauppapoliittikkaa kohtaan? Näihin kysymyksiin joutuu osuustoiminta hakemaan vastauksia yhä voimallisemmin.

Osuustoiminnallisen mallin edistäminen

Osuustoiminnan tulee löytää mallistaan ne edut, jotka tekevät siitä ylivertaisen jäsenille. Tämä merkitsee, että operatiivisen tehokkuuden tulee olla kunnossa, osuustoiminnan arvopohjaa täytyy osata hyödyntää vahvuutena ja jäsenyyden tulee olla aito kilpailuvaltti paitsi yritykselle myös jäsenelle.

Toisaalta myös julkisen sääntelyn – lainsäädännön ja muiden yhteiskunnan pelisääntöjen – pitää olla ajan tasalla, sillä yritysten toimintaympäristöä säädellään monella tavalla. Yritystoiminnan puitteiden rakentamisessa yritykset ovat järjestöineen yleensä tiedonjakajan ja suosittelijan roolissa. Puitteita koskevat päätökset tehdään muualla. Osuustoimintayrityksiä luonnollisesti kiinnostaa, mitä virkamiehistö ja poliittiset päättäjät osuustoimintataloudesta ajattelevat ja miten osuuskuntien tarpeisiin suhtaudutaan niin kotimaassa kuin kansainvälisilläkin foorumeilla.

Suuri osa julkisesta sääntelystä on hyvinkin neutraali yritysmuotojen suhteen.

Silti on perusteltua kysyä, otetaanko osuustoiminta riittävästi huomioon lainsäädännössä ja muussa yritysten toimintaympäristön sääntelyssä. Tästä on ollut huolissaan myös Euroopan unionin komissio, joka helmikuussa 2004 antoi tiedonannon osuuskuntien edistämisestä Euroopassa. **Osuustoiminta haluaa tasavertaisen kohtelun, kun yritysten toimintaympäristöä säädellään.** Tämä koskee muun muassa yhteisölakien uudistamista, verotusta, kirjanpitoa, kilpailuasioita, yrittäjäyyskasvatusta, yritysneuvontaa, opetusta ja tutkimusta.

Kysymys osuuskuntien asemasta julkisessa sääntelyssä on monella tavalla tärkeä, koska yritykset toimivat kilpailuilla ja kansainvälistyvillä markkinoilla pienillä marginaaleilla. Osuuskuntia ei saakaan lainsäädännöllä asettaa muiden jälkeen. Päinvastoin, suomalaisen osuustoiminnan tulee saada kotimaasta kunnollinen toiminta-alusta, jotta se pystyy vastaamaan kilpailun kiristymiseen. Maailman osuustoiminnallisuuden maan on hyödyllistä nähdä osuustoiminta kansallisena kilpailuetuna.

Kilpailulainsäädännössä ja sen tulkinnassa osuuskunnat ovat olleet osin pulmallisessa asemassa. Aina ei ole ollut selvää, onko osuustoiminnallinen yritys malli täysin ymmärretty. **Aiempina vuosina on usein havaittu, että yritysneuvonnan parissa työskentelevät eivät ole juuri tunteet osuuskuntaa.** Yritysneuvontaan palkatut osuustoimintaosaajatkin ovat toimineet määräaikaisella projektirahoituksella. Yritysooppaista osuuskunta saattoi puuttua kokonaan, vaikka kyse on yritysmuodosta, jolla on merkittävä rooli suomalaisessa talouselämässä. Tilanne on paranevassa, mutta yhäkin on tehtävä töitä sen eteen, että osuuskunta tuotaisiin paremmin esiin.

Valtiovalta on viestittänyt Suomen tarvitsevan yrittämistä ja yrittäjiä. Osuustoiminnalla onkin mahdollisuuksia avata ihmisille uusia toimeentulon ja yrittäjyyden reittejä. Sen vuoksi **osuustoiminnallisen yrittämismallin tulee olla osa yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyskasvatuksen tulee jatkaa myös toisen asteen koulutuksessa**, sillä siinä vaiheessa opiskelijat jo miettivät oman yrityksen perustamista tai ryhtymistä olemassa olevan yrityksen osakkaaksi tai jäseneksi.

Osuustoiminnalliset yritykset, niin suuret kuin pienetkin, tarvitsevat tuekseen myös **tieteellistä tutkimusta ja korkeinta akateemista opetusta**. Osuustoiminnan tutkimus ja opetus yliopistoissa ja korkeakouluissa on syytä saada marginaalista valtavirtaan omine oppimateriaaleineen, kurssisisältöineen ja monitieteisine tutkimushankeineen. Keinoja tavoitteen toteuttamisessa voivat olla yliopistojen ja korkeakoulujen yhteiset, osuustoimintaan kohdentuvat tutkimus- ja koulutusverkot ja ohjelmat, osuustoiminnan oppituolet sekä aktiivinen läsnäolo keskeisissä koulutus-, tutkimus- ja innovaatio toiminnan instituutioissa. Osuustoimintatutkimuksen ja opetuksen korkean tason saavuttaminen edellyttää myös integroitumista kansainväliseen tutkijayhteisöön.

Tärkeä askel osuustoiminnan tutkimuksen edistämiseksi otettiin 2004, kun Osuustoiminnan neuvottelukunnan aloitteesta Suomen Kulttuurirahaston yhteyteen perustettiin **Osuustoiminnan tutkimusrahasto**. Sen ensimmäiset apurahat jaettiin keväällä 2005. Eri yliopistoissa työskentelevät apurahojen saajat ovat muodostaneet monitieteellisen tutkijaverkoston, jonka työskentelystä odotetaan lähivuosina paitsi merkittäviä tuloksia osuustoiminnallisesta yrittäjyydestä myös kokemuksia siitä, millainen etenemistie olisi viisainta valita osuustoimintatutkimuksen ja opetuksen edelleenkehittämisessä.

Osuustoiminnan neuvottelukunta 2005

Maanviljelysneuvos **Marcus H. Borgström** toimii Osuustoiminnan neuvottelukunnan puheenjohtajana. Hän on myös Pellervo-Seuran ja Finlands Svenska Andelsförbundin hallitusten puheenjohtaja ja hallintohenkilö useilla osuustoiminnan sektoreilla: lihateollisuudessa, osuuskauppatoiminnassa, osuuspankkitoiminnassa ja keskinäisessä vakuuttamisessa. Siviiliammattiltaan hän on sipoolainen maanviljelijä.

Olavi Syrjänen toimii Osuustoiminnan neuvottelukunnan varapuheenjohtajana. Hän on Osuuskunta Tradeka-Yhtymän hallituksen puheenjohtaja. Syrjänen on helsinkiläinen oikeustieteen tohtori ja asuntohallituksen entinen pääjohtaja.

Laamanni **Jukka Huiskonen** toimii Osuuskauppa Suur-Savon hallintoneuvoston puheenjohtajana ja Suomen Osuuskauppojen Keskusliiton hallituksen puheenjohtajana. Siviiliammattiltaan hän on mikkeliäinen asianajaja.

Kari Inkinen on Osuuskunta Tuottajain Maidon hallituksen jäsen ja Valio Oy:n hallituksen puheenjohtaja, Etelä-Karjalan Osuuspankin hallintoneuvoston ja Pellervo-Seuran hallituksen jäsen. Siviiliammattiltaan hän on ruokolahtelainen maanviljelijä.

Vakuutusneuvos **Harri Kainulainen** on Lähivakuutus-ryhmän Keskusliiton toimitusjohtaja ja Pellervo-Seuran hallituksen jäsen. Hän toimii myös Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n ja Eläke-Fennia Keskinäisen Yhtiön hallinnossa. Kainulainen asuu Helsingissä.

Anne Kymmäniemi on Hankkija-Maatalous Oy:n tuottajavaltuuskunnan ja Pellervo-Seuran hallituksen jäsen. Siviiliammattiltaan hän on posiolainen emäntä.

Kauko Mikkonen on Osuuskauppa KPO:n ja Suomen Osuuskauppojen Keskusliitto ry:n hallitusten jäsen. Hän on Vaasan yliopiston emeritusprofessori.

Teollisuusneuvos **Otto Mikkonen** on Pohjois-Karjalan Osuuskaupan hallintoneuvoston puheenjohtaja, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan hallintoneuvoston puheenjohtaja. Hän toimii myös Joensuun Osuuspankin hallintoneuvoston puheenjohtajana. Siviiliammattiltaan hän on joensuulainen toimitusjohtaja.

Seppo Penttinen toimii Osuuspankkikeskus Osk:n hallintoneuvoston puheenjohtajana. Siviiliammattiltaan hän on Lappeenrannan teknillisen yliopiston professori.

Laamanni **Markku Pohjola** on Osuuskunta Tradeka-yhtymän hallintoneuvoston puheenjohtaja. Hän on myös Länsi-Uudenmaan Osuuspankin hallintoneuvoston puheenjohtaja. Siviiliammattiltaan hän on helsinkiläinen käräjätuomari.

Maanviljelysneuvos **Arimo Uusitalo** on Metsäliitto Osuuskunnan hallituksen puheenjohtaja ja Pellervo-Seuran hallituksen jäsen. Hän toimii myös Osuuspankki Kantarisalon hallinnossa. Siviiliammattiltaan hän on kiikalainen maanviljelijä.

Neuvottelukunnan sihteeri on filosofian lisensiaatti **Sami Karhu**, joka työskentelee Pellervo-Seuran osuustoimintajohtajana.

Neuvonantajana omistajuuskysymyksissä toimii kauppatieteiden tohtori **Raija Volk**. Hän työskentelee Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimusjohtajana.

Internet- sivustoja

www.pellervo.fi
www.tradeka.fi
www.s-kanava.net
www.op.fi
www.ica.coop

Lukemista

Osuustoiminnan periaatteet 2000-luvulle. Kansainvälisen Osuustoimintaliiton osuustoiminnan identiteettiä koskeva kannanotto 1995. Pellervo-Seura ry ja Suomen Kuluttajaosuustoiminnan Liitto ry 2000.

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n osuustoiminnan edistämistä koskeva suositus nro 193, 2002. *Osuustoimintatutkimuksen vuosikirja 2001–2003.* Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seura Kooperatiivi ry ja Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli. Mikkeli 2003.

Osuuskuntien edistämisestä Euroopassa. Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle 23.2.2004. Pellervo-Seura ry 2004.

Vakuutusyhdistyslaki 31.12.1987/1250

Vakuutusyhtiölaki 28.12.1979/1062

Osuuskuntalaki 28.12.2001/1488

Osuuskunnan perustajan opas. Pellervo-Seura ry 2003.

Omistajaohjaus ja valvonta osuuskunnissa. Pellervon omistajaohjaustyöryhmän mietintö. Pellervo-Seura ry 2002.

Osuustoiminta, johdon ja hallinnon ammattilehti 6 numeroa/vuosi.

Heikki Juutinen, Åke Stenström, Raimo Vuori, *Tehokas omistajahallinto.* Osuuskunnan hallinto henkilön käsikirja. Pellervo-Seura ry 2002.

Panu Kalmi, *Osuustoiminnan liiketaloudellisen tutkimuksen ja opetuksen kehittäminen.* Selvitysmiehen loppuraportti Osuustoiminnan neuvottelukunnalle 2003. Osuustoiminta 5/2003.

Juhani Laurinkari, *Osuustoiminta Utopiasta kansainvälisen yrittämisen muodoksi.* Pellervo-Seura. Suomen Graafiset Palvelut Oy. Kuopio 2004.

Lauri Mannio, *Osuuskunnat ja verotus.* Edita 2005.

Kari Neilimo, *Oma kauppa.* SOK 2005.

Hannu Pokela, Sari Hiltunen, *Kilpailulainsäädäntö ja osuuskunnat.* Kilpailuoikeudellinen selvitys. Osuustoiminnan neuvottelukunta 17.12.2003. Helsinki 2004.

Seppo Pöyhönen, *Osuuskunnan hallinto ja osuuskuntalaki.* 2. painos. Talentum. Helsinki 2005.

Osuustoiminta

VASTUULLISTA SUOMALAISTA OMISTAJUUTTA

Osuustoiminnan neuvottelukunta haluaa tämän julkaisun myötä jatkaa 2000-luvun alussa virinnyttä keskustelua suomalaisesta omistajuudesta. Kotimaisen osaamisen ja yrittäjyyden rinnalle neuvottelukunta haluaa nostaa yhteistyö-käsitteen. Onhan talous kaikkien ihmisten asia ja on monenlaisia tapoja organisoida ja omistaa menestyviä yrityksiä.

OSUUSTOIMINNAN NEUVOTTELUKUNTA